

Mediation of Disputes Using Local Cultural Principles by Elders and Community Wise Men of Non-Buri Area, Sahasakhan District, Kalasin Province

Napathon Sivarat

Faculty of Law, Rajabhat Maha Sarakham University

E-mail: napathon.si@rmu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2203-969X>

Received 20/01/2026

Revised 02/02/2026

Accepted 10/02/2026

Abstract

Background and Aims: Community-based dispute mediation is essential to restorative justice because it reduces reliance on formal judicial procedures. Traditionally, local cultural norms, belief systems, familial ties, and the moral authority of elders and community wise men have been used to resolve disputes in the non-Buri area of Sahasakhan District, Kalasin Province. These techniques emphasize reconciliation, social peace, and the restoration of links within the society rather than punishment. This study aimed to: (1) examine the current situation of dispute mediation using local cultural principles by elders and community wise men in the Non Buri area; (2) analyze strategies employed in culturally based dispute mediation; and (3) identify appropriate forms and methods of the justice process that can be adapted to align with Thai society, culture, and community-based justice systems in the study area.

Methodology: This research adopted a qualitative research approach, integrating documentary research and field studies. Through surveys, focus groups, in-depth interviews, and observations, information was gathered from local inhabitants, practitioners, government officials, and community elders. The purposive sample comprised 90 individuals, comprising 18 community-wise men, 54 community practitioners, and 18 general informants. Data were examined using descriptive and analytical approaches associated with the research aims.

Results: The results showed that community-based dispute mediation is a successful substitute method for resolving disputes, enhancing community involvement and self-management through local legal procedures. Mediation procedures were found to be integrative, incorporating kinship-based negotiation, mediation by recognized individuals or groups, and agreed-upon community standards, including compensation for transgressions. Relationship restoration, mutual understanding, and peaceful coexistence are the goals of these strategies. Furthermore, the most appropriate justice model revealed was dispute

mediation based on Buddhist peaceful ways, incorporating Buddhist ideals into mediation concepts, methods, and processes.

Conclusion: According to the study's findings, community-based, conciliatory dispute resolution is widely accepted. Community capital, such as village headmen, formal and informal leaders, elders, and community volunteers who support and aid the mediation process, is crucial for effective mediation. By strengthening and assisting these local mechanisms, restorative justice outcomes can be enhanced, and long-term social harmony among communities can be promoted.

Keywords: Dispute Mediation, Local Cultural Principles, Elderly People and Community Scholars, Non-Buri area - Hatsakhan District - Kalasin Province

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยหลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

นภธร ศิวรัตน์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการยุติธรรมเชิงพื้นที่ เพราะช่วยลดการพึ่งพากระบวนการทางศาลอย่างเป็นทางการ ตามประเพณีแล้ว บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบความเชื่อ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และอำนาจทางศีลธรรมของผู้อาวุโสและผู้ทรงปัญญาในชุมชน ได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขข้อพิพาทในพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เทคนิคเหล่านี้เน้นการปรองดอง สันติภาพทางสังคม และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ภายในสังคมมากกว่าการลงโทษ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ตรวจสอบสถานการณ์ปัจจุบันของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้หลักการทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยผู้อาวุโสและผู้ทรงปัญญาในชุมชนในพื้นที่โนนบุรี (2) วิเคราะห์กลยุทธ์ที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักวัฒนธรรม และ (3) ระบุรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมของกระบวนการยุติธรรมที่สามารถปรับให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม และระบบยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย: งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยบูรณาการการวิจัยเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ข้อมูลถูกรวบรวมจากการสำรวจ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ จากชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้อาวุโสในชุมชน กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงประกอบด้วยบุคคล 90 คน ประกอบด้วยผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน 18 คน ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน 54 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 18 คน ข้อมูลได้รับการตรวจสอบโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนาและเชิงวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย: ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนเป็นวิธีการทดแทนที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขข้อพิพาท ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและการจัดการตนเองของชุมชนผ่านกระบวนการทางกฎหมายในท้องถิ่น พบว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นแบบบูรณาการ โดยรวมเอาการเจรจาบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การไกล่เกลี่ยโดยบุคคลหรือกลุ่มที่ได้รับการยอมรับ และมาตรฐานของชุมชนที่ตกลงกันได้ รวมถึงการชดเชยสำหรับการกระทำผิด การฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเป้าหมายของกลยุทธ์เหล่านี้ นอกจากนี้ รูปแบบความยุติธรรมที่เหมาะสมที่สุดที่พบคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบนพื้นฐานของหลักสันติวิธีของพุทธศาสนา โดยบูรณาการอุดมคติของพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิด วิธีการ และกระบวนการไกล่เกลี่ย

สรุปผล: ผลการศึกษาพบว่า การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยในระดับชุมชนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ทุกทางสังคมของชุมชน เช่น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโส และอาสาสมัครในชุมชน ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในกระบวนการไกล่เกลี่ย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพ

การเสริมสร้างและให้ความช่วยเหลือแก่กลไกในท้องถิ่นเหล่านี้จะช่วยเพิ่มผลลัพธ์ของการฟื้นฟูความยุติธรรมและส่งเสริมความปรองดองทางสังคมในระยะยาวระหว่างชุมชนได้

คำสำคัญ : ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่น, ผู้สูงอายุและปราชญ์ชุมชน, พื้นที่โนนบุรี-อำเภอสหัสขันธ์-จังหวัดกาฬสินธุ์

บทนำ

ในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หากจะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อที่จะนำตัวผู้กระทำความผิด มาลงโทษคดีเป็นหลัก จนบางครั้งเป็นเหตุทำให้มีคดีได้เข้าสู่ระบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล เป็นจำนวนมากโดยมิได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาลงในสังคมโดยการส่งเสริมให้มีการยุติข้อพิพาท ในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือชั้นพนักงานอัยการเท่าที่ ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกิดหรือเยาวชน ได้กระทำความผิดอาญาซึ่งต้องถูกลงโทษ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาอย่างที่ไม่อาจที่จะ หลีกเลียงได้ ดังนั้น เพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงควรที่จะได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากเดิม ที่เน้นใน เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน” (Retributive Justice) มาเป็นแนวคิดใหม่ โดยการเน้นเรื่อง “กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) แทน ทั้งนี้โดยมองว่า ปัญหาอาชญากรรมนั้นไม่ใช่เรื่องที่กระทำ ต่อรัฐหรือกระทบ ต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐเท่านั้น แต่เป็นเรื่อง ที่กระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่าง “ผู้กระทำความผิด” “ผู้เสียหาย” และ “ชุมชน” ด้วย ดังนั้นภายใต้แนวคิดดังกล่าว ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจึงควรที่จะต้องเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมในการเข้ามาแก้ไขปัญหาระบบโดยมี จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อสร้างสันติสุขและการนำ ความสมานฉันท์กลับคืนสู่สังคมหรือชุมชนในที่สุด ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตำบลนามน เป็นที่พึ่งของผู้เดือดร้อนด้านกฎหมายทางแพ่ง-อาญา มากเป็นอันดับหนึ่งของ ประเทศ จากสถิติผลการประเมินสำนักงานยุติธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จังหวัดกาฬสินธุ์

หลังจากก่อตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลนามน เมื่อวันที่ 23 มี.ค.2564 เพื่อติดตามงานดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ว่าประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอย่างไร พร้อมให้คำแนะนำกับคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ย โดยมี นายเอื้อน เขจร ศาสตร์ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลนามน พร้อมด้วย นายทวี ขาวผ่อง ผู้ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์ และคณะ กรรมการบริหารศูนย์ฯ ร่วมให้การต้อนรับกรณีเกิดข้อพิพาทภาคประชาชน เช่น ในเรื่องของการกู้ยืมเงินไม่จ่ายในเรื่องของการค้าประกัน หรือว่าในเรื่องของการแบ่งทรัพย์สินมรดก ในเรื่องของการหย่าทรัพย์สินกันไม่ลงตัว หรือว่าในเรื่องของคดีอาญาที่เป็นคดีอาญาที่ยอมความได้ซึ่งปัจจุบันความสามารถที่จะไกล่เกลี่ยกันได้ที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยที่ไม่ต้องนำคดีไป ฟ้องร้องต่อศาล ตาม พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับตรวจประเมินในครั้งนี้ ปรากฏว่ามีประชาชนในพื้นที่

ที่มายื่นเรื่องขอรับคำปรึกษามาก ที่สุด จำนวน 250 เรื่อง สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เกือบทั้งหมด ซึ่งผลงานของศูนย์ฯ แห่งนี้ถือว่าเป็นผลงานที่ยอดเยี่ยม และน่าจะเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ

อย่างไรก็ตามเมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคต จำเป็นที่หน่วยงานภาครัฐต้องมีการปรับปรุงทั้งตัวบทกฎหมาย และทบทวนกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญเรื่อง “ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยหลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและปราชญ์ ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” เพื่อศึกษาสภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ศึกษากลยุทธ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี และเพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และ กระบวนการยุติธรรมไทยพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การให้บริการที่ดีแก่ประชาชน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยรวม

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาสภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและปราชญ์ ชุมชนพื้นที่โนนบุรี และเพื่อหาแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี เพื่อเสนอแนวทางนำไปปฏิบัติของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรีเป็นต้นแบบ อีกทั้งมีการนำผลความรู้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางการส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี และประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเป็นกลุ่มคนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมให้ กับ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นต้นแบบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และ กระบวนการยุติธรรมไทยพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

แนวคิดของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหมายถึงหลักการพื้นฐานและแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ชี้นำการไกล่เกลี่ยในฐานะรูปแบบหนึ่งของการระงับข้อพิพาททางเลือก การไกล่เกลี่ยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้ผ่านการเจรจาอย่างร่วมมือกันโดยมีบุคคลที่สามที่เป็นกลางเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวก แทนที่จะผ่านกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นปรปักษ์ (Moore, 2014) แนวคิดเหล่านี้เน้นการสื่อสาร ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการแก้ปัญหาาร่วมกัน ทำให้การไกล่เกลี่ยเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นและมุ่งเน้นความสัมพันธ์ในการจัดการความขัดแย้ง

แนวคิดสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือความสมัครใจ ซึ่งหมายความว่าคู่กรณีเลือกที่จะเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยด้วยความสมัครใจและมีอิสระที่จะถอนตัวได้ทุกขั้นตอน การเข้าร่วมโดยสมัครใจช่วยเสริมสร้างความเป็นอิสระของคู่กรณีและเพิ่มความมุ่งมั่นต่อผลลัพธ์ เนื่องจากข้อตกลงไม่ได้ถูกบังคับโดยอำนาจภายนอก (Boulle, 2011) หลักการนี้ทำให้มั่นใจได้ว่าการไกล่เกลี่ยยังคงเป็นกระบวนการที่เกิดจากความยินยอม ซึ่งแตกต่างจากการฟ้องร้องและการอนุญาโตตุลาการ

อีกแนวคิดพื้นฐานหนึ่งคือความเป็นกลางและความไม่ลำเอียงของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องวางตัวเป็นกลางและงดเว้นจากการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ที่แท้จริงของข้อพิพาท ความเป็นกลางช่วยสร้างความไว้วางใจในกระบวนการและรับประกันความยุติธรรมทางขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจ (Menkel-Meadow, 2016) โดยการจัดการการสื่อสารแทนที่จะชี้นำการตัดสินใจ ผู้ไกล่เกลี่ยช่วยให้คู่กรณีมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์

การรักษาความลับก็เป็นหัวใจสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและทำหน้าที่ปกป้องข้อมูลที่แบ่งปันระหว่างกระบวนการ โดยทั่วไปแล้วคู่กรณีจะได้รับการรับรองว่าคำกล่าวที่สร้างขึ้นระหว่างการไกล่เกลี่ยจะไม่ถูกเปิดเผยหรือนำไปใช้ในกระบวนการทางกฎหมายในอนาคต การรักษาความลับนี้ส่งเสริมความเปิดเผยและความซื่อสัตย์ ทำให้คู่กรณีสามารถสำรวจผลประโยชน์และทางเลือกในการประนีประนอมโดยไม่ต้องกลัวผลกระทบทางกฎหมาย (Moore, 2014)

แนวคิดของการเจรจาบนพื้นฐานของผลประโยชน์เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติการไกล่เกลี่ยโดยเปลี่ยนจุดสนใจจากจุดยืนที่แข็งกร้าวไปสู่ความต้องการและความกังวลพื้นฐานของคู่กรณี แนวทางนี้ช่วยให้ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถช่วยเหลือคู่กรณีในการระบุผลประโยชน์ร่วมกันและสร้างทางออกที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน การเจรจาโดยยึดผลประโยชน์เป็นหลักส่งเสริมการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ และมักนำไปสู่ข้อตกลงที่ยั่งยืนและน่าพึงพอใจมากขึ้น (Fisher et al., 2011)

โดยสรุปแล้ว แนวคิดของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกรอบการทำงานที่ครอบคลุมสำหรับการแก้ไขข้อขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพและร่วมมือกัน หลักการต่างๆ เช่น ความสมัครใจ ความเป็นกลาง การรักษาความลับ และการเจรจาโดยยึดผลประโยชน์เป็นหลัก ทำให้การไกล่เกลี่ยยังคงยึดคู่กรณีเป็นศูนย์กลางและปรับให้เข้ากับ

บริบทข้อพิพาทต่างๆ ได้ การทำความเข้าใจแนวคิดเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการตระหนักถึงประสิทธิภาพของการไกล่เกลี่ยในฐานะทางเลือกแทนกลไกการแก้ไขข้อพิพาทแบบดั้งเดิมที่เน้นการเผชิญหน้ากัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ ศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยเก็บข้อมูลจากส่วนราชการ กลุ่มผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มชาวบ้านในชุมชน ผู้ปฏิบัติ และบุคคลทั่วไป ใช้เครื่องมือการ สัมภาษณ์ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม พื้นที่ทำการวิจัย วิจัยเจาะจงในพื้นที่พื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มชาวบ้านในชุมชน ผู้ปฏิบัติ และบุคคลทั่วไป ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน ประกอบด้วย กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 18 คน กลุ่มประชาชนผู้ปฏิบัติ จำนวน 54 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 18 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้สรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาวิจัยในหัวข้อ เพื่อศึกษาสภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุและ ปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษากลยุทธ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และ กระบวนการยุติธรรมไทยพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร : กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติ และบุคคลทั่วไป ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

พื้นที่ทำการกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน ประกอบด้วย

- 1.กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 18 คน
- 2.กลุ่มประชาชน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 54 คน
- 3.กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 18 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ศึกษาวิจัยในพื้นที่พื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตด้านระยะเวลา : ทำการศึกษารวบรวมข้อมูล เอกสาร ทบทวนวรรณกรรม และทำการสำรวจข้อมูลตลอดจน รวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ การพัฒนากิจกรรม และการแจกแบบสอบถาม ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ปี 2567 - 2568

ผลการวิจัย

1. สภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า จากที่กล่าวมาข้างต้นของผู้นำท้องถิ่นในด้านสภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปัจจุบันแม้ว่ารัฐจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม โดยมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันประกอบด้วยองค์กรของรัฐ คือ ตำรวจ อัยการ และศาลยุติธรรมเป็นกลไกในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแต่ละองค์กร มีภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแบบพิธีการ เริ่มตั้งแต่การสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องคดีและเรื่อยไปจนกระทั่งได้มีการพิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาททางอาญาโดยศาลยุติธรรมก็ตาม แต่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยองค์กรต่าง ๆ มีกฎเกณฑ์ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนวิธีการที่ซับซ้อนมากจึงต้องใช้เวลาการดำเนินการที่ยาวนานและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากเพื่อความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาททางอาญาอีกทั้งเพื่อเป็นการถ่วงดุลความผิดเล็กน้อย ๆ น้อย ๆ ให้ระงับลงได้โดยไม่ต้องนำข้อพิพาทเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายอันจะเป็นผลให้องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมมีเวลาในการพิจารณาดำเนินการกับคดีความผิดอุกฉกรรจ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ผู้เสียหายในคดีความผิดเล็กน้อยก็ได้รับการดูแลคุ้มครองมิให้ถูกล่วงละเมิดสิทธิตามกฎหมายอาญาและมิได้ถูกทอดทิ้งจากกระบวนการยุติธรรม

2. กลยุทธ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีวิธีที่ถูกนำมาใช้อย่างผสมผสานกันได้แก่การเจรจาต่อรองโดยอาศัยระบบเครือญาติการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นที่เคารพน่าเชื่อถือซึ่งมีทั้งคนเดียวและทำเป็นกลุ่มโดยคนที่เข้าร่วมในกระบวนการนี้ต้องยอมรับในวิถีทางนี้เพราะรับรู้ถึงประโยชน์ที่ตนและชุมชนจะได้รับหากมีการประพฤติดีไปจากกติกาชุมชนก็มีบทบัญญัติให้มีการชดเชยเยียวยาความเสียหาย มุ่งบูรณาการให้เกิดการฟื้นฟูสัมพันธภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จากข้อค้นพบดังกล่าวนี้ข้อเสนอแนะว่าภาครัฐควรนำเอาความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและจัดการความขัดแย้งของตนเองในวิธีการเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ซึ่งมีข้อดีที่ว่าเป็นการคงไว้ซึ่งค่านิยมของท้องถิ่นตลอดจนสร้างเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปการจัดการความขัดแย้งของชุมชนโดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชุมชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เท่ากับเป็นการเสริมบทบาทชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตนเองด้วยกระบวนการยุติธรรมของชุมชนโดยใช้จารีต ระบบความเชื่อ ความศรัทธาวัฒนธรรมของชุมชนและความสัมพันธ์อันดีเครือญาติ ตลอดจนข้อตกลงที่เกิดจากการกำหนดขึ้นโดยชุมชนในการไกล่เกลี่ยปัญหาภายในชุมชนเพื่อเสริมสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง

3. รูปแบบและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และ กระบวนการยุติธรรมไทยพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า รูปแบบและ วิธีการของกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และ กระบวนการยุติธรรมไทยพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยแนวทางพุทธสันติวิธี เป็นรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ใช้ หลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนา มา แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งหลักการ และวิธีการดังกล่าวนี้ประกอบไปด้วย

3.1 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ด้านหลักการ มีหลักการที่จำเป็น สำหรับผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งกำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือ คุณสมบัติภายใน ใช้หลักสติ ขันติ พรหมวิหารธรรมและไว้อคติ ส่วนคุณสมบัติภายนอกคือ หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักศีลธรรม และ หลัก การวชิธรรม

3.2 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ด้านวิธีการ อันประกอบไปด้วย บทบาทและเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งเชื่อมโยงมาจากหลักธรรม สาราณียธรรม มัชฌิมาปฏิปทา และหัวใจนักปราชญ์

3.3 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเชื่อมโยงมาจากหลักธรรมหลัก คือ อริยสัจ 4 เป็นหลักและมีองค์ประกอบของหลักธรรมอื่นๆ เช่น สาราณียธรรม สามัคคีธรรม เป็นต้น

สำหรับคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพความโดยแนวทาง พุทธสันติวิธีนั้น มีคุณสมบัติภายในประกอบไปด้วยการเป็นผู้มีสติกำกับในขณะที่ทำการไกล่เกลี่ย เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ที่มีขันติ มีความอดทน เป็นผู้ที่มีพรหมวิหารธรรม และไม่มีอคติอยู่ในจิตใจ ส่วนคุณสมบัติภายนอกได้แก่ การเป็นผู้มีคารวธรรม เป็นผู้ที่มีศีลธรรม และแสดงออกด้วยกัลยาณมิตรธรรม (Phramaha Hansa Dhammaso, 2014) ในด้านบทบาทและเทคนิควิธีของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น พบว่าผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยแนวทาง พุทธสันติวิธีต้องเป็นผู้มีบทบาทของความเมตตาทั้งในด้าน เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม และ เมตตา मन กรรม ซึ่งความเมตตาประกอบอยู่ในหลักสาราณียธรรม 6 ที่สามารถนำมาจับใช้ได้ ส่วนเทคนิควิธี ที่ใช้ใน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ควรเป็นเทคนิคที่ขอบประกอบอยู่ในแนวทางของ “มัชฌิมา ปฏิปทา” (Phra Brahmamagunabhorn (P.A. Payutto), 2009) ประกอบกับการใช้หลัก “หัวใจ นักปราชญ์” หรือ “สุ จิ ปุ ลิ” อันเป็นเทคนิควิธีการในการ ฟัง คิด ถาม และบันทึก เป็นการฟัง คิด ถาม และ บันทึกโดยชอบ ดังนั้นการแสดงตนด้านบทบาทและเทคนิควิธีของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ต้องเป็นไปโดย ชอบ ประกอบด้วยเมตตา ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความเชื่อถือและความไว้วางใจของคู่กรณีได้เป็นอย่างดี รูปแบบการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติประกอบไปด้วยรูปแบบย่อย 3 รูปแบบดังนี้ 1) รูปแบบการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ด้านหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดย

แนวทางพุทธสันติวิธี ด้านวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3) รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

อภิปรายผล

สภาพการณ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การจัดการกับสถานการณ์ที่เผชิญกับความขัดแย้งที่เหมาะสมจึงต้องใช้มิติวัฒนธรรม เช่น ความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกัน นอกเหนือจากการพูดจากันด้วยเหตุผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเหตุผลของกันและกัน อย่างไรก็ตาม มีบางกรณีที่คุณกรณีย่อมความกันก็ต้องให้คนกลางมาไกล่เกลี่ยซึ่งผลจากการไกล่เกลี่ยอาจจะสร้างความไม่พึงพอใจแก่คู่กรณีมากนักแต่ก็ต้องทำเพราะเกรงใจผู้ที่มาไกล่เกลี่ยเนื่องจากเป็นผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก เป็นผลให้ข้อขัดแย้งในชุมชนระหว่างคนในชุมชนจึงสามารถยุติกันได้ โดยไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งจนถึงขั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของรัฐ ดังนั้นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อ้างอิงอยู่บนระบบเครือญาติ ความเคารพนับถือในตัวบุคคลจึงเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนซึ่งในพื้นที่จะมีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นที่มาของประเพณีวัฒนธรรมการนับถือพ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ชาวบ้านใช้วัฒนธรรมอาวุโสกว่าในการสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กล่าวคือ คนที่เป็นผู้อาวุโสโดยเป็นผู้สูงอายุ มักเป็นคนอายุมากที่สุดชุมชนโนนบุรี หรือผู้ใหญ่เห็นดีเห็นงามก็ชักจูงให้มารู้จักและสัญญาว่า จากนั้นครอบครัวของแต่ละฝ่ายก็ไปทำความรู้จักกันและครอบครัวของทั้งสองฝ่าย ซึ่งต่างก็ให้ความนับถือ ให้ความช่วยเหลือและดูแลคนในครอบครัวและญาติพี่น้องของอีกฝ่ายหนึ่งเสมือนเป็นครอบครัวและญาติพี่น้องของตนด้วย ทำให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปในตัวเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งเพราะคนที่เป็นลูกหลานคนใดคนหนึ่ง ถือว่าเป็นลูกหลานในชุมชนทุกคนด้วย จะเห็นได้ว่าชุมชนที่ให้ความสำคัญกับสังคมเครือญาติอย่างมาก มักมีความเป็นกลุ่มก้อนของพรรคพวกค่อนข้างสูงถือเป็นกฎของชุมชนที่ทุกคนต้องยอมรับและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยพจน์ สามัตติยากร (2551) ศึกษาเรื่อง ทักษะของพนักงานค้ำระบบอุปถัมภ์ต่อผลของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้สรุปความหมายของคำว่า ระบบอุปถัมภ์หมายถึง การใช้ ความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติ ความสนิทสนมส่วนตัว หรือการเป็นหนี้ บุญคุณเข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ภายในองค์กร โดยเฉพาะด้าน งานบริหารงานบุคคล เช่น การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน การเลื่อนตำแหน่ง การประเมินผลการ ปฏิบัติงาน เป็นต้น 2) การควบคุมความขัดแย้งโดยใช้ระบบการลงโทษทางสังคมหากเกิดความขัดแย้งหรือการกระทำผิดเล็กน้อยสามารถใช้ระบบวิถีชาวบ้านและจารีตของชุมชนจัดการควบคุมหรือแก้ไขลงโทษให้เกิดการยุติปัญหาต่างๆ ได้ก่อนโดยไม่ต้องใช้การลงโทษทางกฎหมาย หรือใช้การควบคุมทางสังคมควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ต่อสกุล พุทธพัทธ์(2562) ศึกษาเรื่อง ระบบอุปถัมภ์ในคดีเห็นแก่เครือญาติ กับประสิทธิผลของการทำหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พบว่าระบบการเมืองท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ โดยสายเลือดของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างคงทนถาวรและทำให้การเมืองท้องถิ่นมีโครงสร้างอำนาจในลักษณะทฤษฎีชนชั้นนำ อำนาจอันเกิดจากสิทธิอำนาจตามประเพณีดั้งเดิม ประกอบกับอำนาจจากบารมี นำสู่อำนาจในทางกฎหมาย อยู่ในกลุ่มคนกลุ่มเดียวที่อยู่เหนือของยอดพีระมิดระบบการเมือง ซึ่งสามารถควบคุมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ระดับหนึ่งไม่ให้นานปลายนำไปสู่ความรุนแรง โดยการควบคุมดังกล่าวก็เพื่อให้คนในชุมชนได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขรูปแบบการลงโทษทางสังคมของชุมชนในพื้นที่โนนบุรีจะมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันแล้วแต่กรณี แต่ละเหตุการณ์ แต่ละความผิด เช่น การลงโทษปรับในกรณีลักทรัพย์ ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ผู้ใดที่ทำการค้ายาเสพติด ถูกดำเนินคดี ถูกศาลสั่งให้จำคุก กลังโทษให้ตัดออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร หรือสวัสดิการของหมู่บ้าน และไม่รับรองสิทธิทุกประเภทหรือการทำธุรกรรมต่างๆ แต่หากพ้นโทษมาแล้วประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกกองทุนต่าง ๆ อีก จะต้องชำระเงินย้อนหลังเท่าที่ว่างเว้น และต้องชำระค่าธรรมเนียม 1,000 บาท ส่วนผู้เสพยาเสพติด ถ้าเข้าบำบัดมาแล้วครั้งหนึ่ง กลับออกมายังไม่เลิกเสพให้ตัดออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร หรือสวัสดิการของหมู่บ้าน และไม่รับรองสิทธิทุกประเภทหรือการทำธุรกรรมต่าง ๆ เช่นกัน ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐภูมิ จินากุล (2558) ได้ศึกษาโครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในชนบทไทย กรณีศึกษา "บ้านตา" อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีอำนาจได้อาศัยความสัมพันธ์ แบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการสร้างบารมีและบิรวาร ตลอดจนการหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน ความสัมพันธ์ดังกล่าว มีส่วนสัมพันธ์ในเชิงเครือข่ายกับผู้นำทางการ และเครือข่ายภายนอกชุมชน และกลุ่มผู้อุปถัมภ์ใช้อำนาจทางการเป็นฐานของการรักษาความสัมพันธ์ แบบอุปถัมภ์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง นอกจากนั้นโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม

นอกจากนี้ ยังใช้การควบคุมทางสังคมที่เข้มงวดเพิ่มเติมอีก กล่าวคือ ชาวบ้านในชุมชนจะไม่ไปร่วมงานของครอบครัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งในสังคมชนบทจะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก หากบ้านไหนจัดงานแล้วไม่มีแขกไปร่วมงานจะถือเป็นเรื่องที่น่าอับอายมาก ซึ่งการลงโทษจะต้องถือปฏิบัติร่วมกันทั้งชุมชน จนกว่าผู้ที่กระทำความผิดจะรู้สึกสำนึกในการกระทำของตน เป็นการใช้มาตรการทางสังคมควบคุมให้สมาชิกในชุมชนยึดถือปฏิบัติ กฎนี้ถือเป็นข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้านที่จำเป็นต้องมีมาตรการที่เข้มงวดเพื่อให้กลัวและหรือเข็ดหลาบต่อการกระทำความผิดโดยเฉพาะปัญหายาเสพติดในพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดหรือมีข้อพิพาทเกิดขึ้นคู่กรณีสามารถร้องขอต่อคนกลางได้โดยตรง ซึ่งคนกลางในที่นี้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีผู้อาวุโสรวมอยู่ด้วย และสามารถดำเนินการได้ทันที ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน และง่ายต่อการเข้าใจ โดยมีการล้อมวงพูดคุยกันด้วยภาษาที่เป็นกันเองและไม่เป็นทางการ ผู้ที่เข้าร่วมในการสนทนานอกจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแล้ว ยังมีพ่อแม่ญาติพี่น้อง เพื่อนของทั้งสองฝ่าย ผู้อาวุโสในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่เป็เครือข่ายช่วยเหลือหรือว่า

กล่าวตักเตือนไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำซ้ำอีก และยังช่วยผู้กระทำความผิดเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคยและเข้าถึงได้ง่ายกว่า ไม่เสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายการจัดการจึงอยู่ในรูปของการชดเชยค่าเสียหายและการอนุโลมโดยการแบ่งปันช่วยเหลือกันของคนในชุมชนที่อาศัยการเข้าใจกันและรู้จักการให้อภัยกันเป็นฐานสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งพบได้ในหลายกรณี อาทิ กรณีการลักขโมย หลังจากที่เราเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกขโมยมาแจ้งเรื่องไปยังคณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณา ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของอริศราวรรณ สมิตี (2551) ได้ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติวิธี สรุปได้ว่า ด้านบทบาทในอดีตของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นบุคคลที่ชุมชนให้การยอมรับมีการพัฒนาความรู้ ทักษะน้อย การไกล่เกลี่ยใช้หลักศีลธรรม ตามภูมิความรู้ของบุคคลนั้นๆ เมื่อข้อพิพาทจบลงก็ถือว่าสิ้นสุดหน้าที่ ปัจจุบันมีการอบรมให้ความรู้ นำหลักกฎหมายเบื้องต้นหลักคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีการจัดทำการบันทึกการเจรจาอย่างเป็นทางการมากขึ้น หากข้อพิพาทไม่สามารถยุติได้คณะกรรมการจะส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติ คู่พิพาทยินยอมให้คณะกรรมการทำหน้าที่เป็นคนกลางช่วยค้นหาสาเหตุของปัญหา และความต้องการที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่ความสมานฉันท์ ด้านสภาพปัญหาในการดำเนินงานมีการทำงานแบบตั้งรับมากกว่า การปฏิบัติ หน้าที่มีคณะกรรมการเพียงไม่กี่คนที่ทำหน้าที่ คณะกรรมการส่วนใหญ่ไม่ได้จบทางด้านกฎหมาย ซึ่ง การประนีประนอมบางเรื่องจำเป็นต้องอ้างอิงหลักกฎหมายด้วย การติดตามประเมินผลไม่มีรูปแบบที่ ชัดเจน ด้านเหตุและปัจจัยเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ คือผู้ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีผลต่อการ ตัดสินใจโดยตรง ปัจจัยที่เกี่ยวกับความล้มเหลวในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กรณีศึกษาที่การไกล่เกลี่ยไม่ สำเร็จ จะเห็นว่าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีจุดยืนของตนและไม่เปลี่ยนจุดยืนนั้น อีกทั้งแนวคิดของยุติธรรม ชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักของคู่พิพาท อย่างไรก็ตามพบว่าบางกรณีที่มีผู้ไกล่เกลี่ยมีความเป็นผู้นำสูง มักตามช่วยเหลือลูกบ้านถึงโรงพักหรือขอใช้วิธีการไกล่เกลี่ยในชั้นศาลเพื่อพยายามไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแม้ว่าการไกล่เกลี่ยของผู้นำในบางครั้งอาจดูเหมือนการใช้อำนาจในการตัดสิน เพราะหากปล่อยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายตัดสินใจกันเอง เรื่องราวความขัดแย้งก็ไม่สามารถยุติลงได้ แต่ส่วนใหญ่ลูกบ้านก็เข้าใจความตั้งใจของผู้ไกล่เกลี่ยที่อยากให้ลูกบ้านจบเรื่องและกลับมาดีต่อกันซึ่งจะพบได้ในกรณีที่สมาชิกในหมู่บ้านมีความเคารพเชื่อฟังผู้นำสูงทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หากมองโดยภาพรวมแล้ว ความพยายามไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยใช้แนวทางนี้ย่อมสามารถยุติความขัดแย้งได้โดยที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อคู่กรณีมากเท่ากับการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “ไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ทั้งคู่ได้รับความเสียหายด้วยกันทั้งสิ้น” กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจนั้น ทั้งสองฝ่ายต้องมีรายจ่ายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเพื่อต่อสู้คดีความในชั้นศาลฝ่ายชาวบ้านก็ต้องสูญเสียรายได้จากการประกอบอาชีพและต้องมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการจ้างทนายหรือเดินทางไปศาลในด้านสังคมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพอันดีและ

ความสมานฉันท์ระหว่างคนในชุมชนด้วยตนเอง ผลที่ตามมานอกจากจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายแล้วยังทำให้คู่กรณีไม่สามารถรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันได้จนเกิดความไม่ไว้วางใจกันและอาจขยายผลไปสู่ความขัดแย้งในเรื่องอื่นๆ ได้อีกด้วยสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2542) ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางจะเป็นบุคคลที่สามซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อพิพาทข้อนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารและการแก้ไขความขัดแย้ง เนื่องจากการมีส่วนร่วมของบุคคลภายนอกที่ช่วยให้คู่กรณีได้เห็นมุมมองใหม่ ๆ ในประเด็นที่เห็นต่างกัน และใช้กระบวนการที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการแก้ปัญหาได้อีกด้วยสอดคล้องกับ คมสันต์ กำประทุม และกฤษฎวรรณ โล่ห์วัชรินทร์ (2564) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลนาดี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาดีดำเนินการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการดำเนินงานที่โดดเด่น มีประสิทธิภาพ และมีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลอื่นๆ เงื่อนไขที่ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบความสำเร็จ ได้แก่ ผู้ไกล่เกลี่ยทุนทรัพยากรในการเจรจาไกล่เกลี่ยสถานที่คู่พิพาทกระบวนการไกล่เกลี่ย

ในขณะที่รูปแบบและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง พบว่า มีวิธีที่ถูกนำมาใช้อย่างผสมผสานกัน ได้แก่ การเจรจาต่อรองโดยอาศัยระบบเครือญาติ การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นที่เคารพน่าเชื่อถือซึ่งมีทั้งคนเดียวและทำเป็นกลุ่ม โดยคนที่เข้าร่วมในกระบวนการนี้ต้องยอมรับในวิถีทางนี้เพราะรับรู้ถึงประโยชน์ที่ตนและชุมชนจะได้รับ หากมีการประทุพผิตไปจากกติกาชุมชนก็มีบทบัญญัติให้มีการชดเชยเยียวยาความเสียหาย มุ่งบูรณาการให้เกิดการฟื้นฟูสัมพันธภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขกระบวนการจัดการความขัดแย้งของพื้นที่โนนบุรี จึงเป็นกระบวนการที่เน้นบทบาทของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและชุมชนเป็นตัวหลักในการร่วมกันจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาร่วมกันว่าจะทำอย่างไรกับผลที่เกิดขึ้นจากข้อขัดแย้งและการดำเนินการต่อไปในอนาคต ซึ่งถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการมุ่งชี้ขาดว่าฝ่ายใดถูก ฝ่ายใดผิด เพื่อมิให้เกิดการขยายความขัดแย้งออกไป โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเข้ามาช่วยให้ทั้งสองฝ่ายหาทางแก้ปัญหา ร่วมกันผ่านกระบวนการที่ให้ฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้กระทำผิดได้พูดคุยกันและทำข้อตกลงร่วมกัน การเอื้ออำนวยช่วยเหลือคู่กรณีในการแสวงหาผลลัพธ์ที่สนองความต้องการของแต่ละฝ่ายได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นข้อตกลงที่อยู่ในวิสัยที่ผู้กระทำผิดสามารถทำได้จริง โดยทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มี “อำนาจ” และใช้ “อำนาจ” ในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างกัน สิ่งที่ตามมา คือ การให้อภัยกัน ผลสุดท้ายที่ได้คือ ความไว้วางใจกัน ในชุมชนจึงเป็นความยุติธรรมที่ได้มาจากความเห็นพ้องต้องกันและความพอใจร่วมกันอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรศักดิ์ ศรีสาร และ ยური ผลพันธิน (2560) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท สรุปได้ ว่า ความคิดเห็นด้านพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อย่างมีสมานฉันท์พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอยู่ในระดับมาก โดยการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทโดยชุมชนอย่างมีสมานฉันท์นั้น ต้องใช้ทุนของชุมชนคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ และอาสาสมัครในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยขึ้น

ในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนโดยใช้หลักการต่าง ๆ คือ ความพึงพอใจ ความโปร่งใส ความเป็นกลาง การประสานงานการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์ การลดขั้นตอนความเป็นเครือญาติ ความยืดหยุ่น และความรู้ เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนสมานฉันท์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ “โมเดลทุนวัฒนธรรม-ทุนศรัทธา” ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน (Nonburi Cultural Mediation Model)

แผนภาพที่ 1 โมเดลทุนวัฒนธรรม-ทุนศรัทธา

จากแผนภาพอธิบาย “โมเดลทุนวัฒนธรรม-ทุนศรัทธา” ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน (Nonburi Cultural Mediation Model) ดังนี้

1) ฐานคิดหลักของโมเดล: ความยุติธรรมชุมชนตั้งอยู่บนทุนทางสังคมมากกว่าตัวบทกฎหมาย

ตามแบบจำลองการไกล่เกลี่ยทางวัฒนธรรมของโนนบุรี ความยุติธรรมในชุมชนนั้นตั้งอยู่บน "ทุนทางสังคม" ซึ่งฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน มากกว่ากระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการหรือเอกสารทางกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านมาตรฐานทางศีลธรรม ครอบครัวยุคใหม่ และความสัมพันธ์ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้งและควบคุมพฤติกรรม ดังนั้น การใช้ทุนทางสังคมเพื่อโน้มน้าวให้คู่กรณีรับคำ

ตัดสินของการไกล่เกลี่ยและฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชนจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโนนบุรีไม่น้อยไปกว่ากลยุทธ์การต่อรอง

2) ทุนเครือญาติ: กลไกการรักษาหน้าและความสัมพันธ์ระยะยาว

ทุนทางวัฒนธรรมชั้นหลัก คือ ทุนทางเครือญาติ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขความขัดแย้ง ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อชื่อเสียง เกียรติ และความสัมพันธ์ระยะยาวของคู่กรณี เพราะพวกเขาไม่ใช่บุคคลที่แยกจากกัน แต่เป็นสมาชิกของครอบครัวและเครือข่ายชุมชนเดียวกัน ทุนทางเครือญาติสร้างแรงกดดันทางสังคมให้คู่กรณีที่พิพาทกัน "รักษาหน้า" และงดเว้นจากการนำเรื่องขึ้นสู่ศาล ซึ่งอาจทำให้ชุมชนแตกแยกมากยิ่งขึ้น

3) ทุนอาวุโสและความเคารพนับถือ: ความชอบธรรมของการตัดสินใจ

แม้ว่าคู่กรณีอาจจะไม่พึงพอใจกันอย่างสมบูรณ์เสมอไป แต่ความอาวุโสและความเคารพเป็นสองปัจจัยที่ส่งผลให้ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยเป็นที่ยอมรับ ในระบบวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้สูงอายุและผู้ทรงภูมิในชุมชนมีบทบาทสำคัญ ดังนั้น หน้าที่ของพวกเขาในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยจึงสร้างอำนาจทางศีลธรรมที่คู่กรณีไม่อาจปฏิเสธได้ การยอมรับนี้เป็นผลมาจากความเคารพ ความซาบซึ้ง และการยอมจำนนต่ออำนาจของผู้ไกล่เกลี่ย มากกว่าการบังคับทางกฎหมาย

4) ทุนศีลธรรมและพุทธสันติวิธี: การฟื้นฟูความสัมพันธ์มากกว่าการยุติคดี

กรอบคุณค่าที่เปลี่ยนจุดสนใจของความขัดแย้งจากการตัดสินว่าอะไรถูกหรือผิดไปสู่การเยียวยาความเสียหายและฟื้นฟูความสัมพันธ์นั้น ได้รับการสนับสนุนจากทุนทางศีลธรรมและหลักอหิงสาของพุทธศาสนา การให้อภัย ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเป้าหมายหลักของการไกล่เกลี่ย ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น เมตตา ความอดทน และทางสายกลาง ผลที่ตามมาคือ การไกล่เกลี่ยส่งเสริมการปรองดองที่ยั่งยืนมากกว่าแค่ข้อตกลง

5) กลไกการบังคับใช้ข้อตกลง: แรงกดดันเชิงเกรงใจและการลงโทษทางสังคม

ข้อสังเกตที่ว่า การไกล่เกลี่ยในชุมชนเกี่ยวข้องกับ "ระบบบังคับใช้" ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมและกฎหมายนั้น เป็นการค้นพบใหม่ที่สำคัญในแนวคิดนี้ อิทธิพลและบทลงโทษทางสังคม เช่น การจำกัดการเข้าถึงธุรกรรม การระงับเงินสวัสดิการชุมชน หรือการกีดกันบุคคลใดบุคคลหนึ่งออกจากกิจกรรมสำคัญของชุมชน ล้วนมีความจำเป็นสำหรับกระบวนการนี้ กระบวนการนี้รับประกันว่าข้อตกลงการไกล่เกลี่ยมีผลผูกพันทางกฎหมาย ไม่ใช่เพียงแค่ว่าเป็นไปโดยสมัครใจอย่างผิวเผิน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมในชุมชนที่โนนบุรีเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูประเภทหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากหลักประกันทางสังคม

6) กระบวนการไกล่เกลี่ยแบบเครือข่าย: จากข้อพิพาทส่วนบุคคลสู่ความรับผิดชอบของชุมชน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโนนบุรีนั้น เกิดขึ้นจากการเจรจาหลายฝ่ายที่รวมถึงสมาชิกในครอบครัว พ่อแม่ เพื่อน ผู้ใหญ่ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ด้วยวิธีนี้ การแก้ไขข้อพิพาทจึงกลายเป็นหน้าที่ร่วมกันของสังคม แทนที่จะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเฉพาะสองฝ่าย เครือข่ายทางสังคมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือติดตามผลหลัง

การไกล่เกลี่ยและเป็นพยานทางศีลธรรม ช่วยลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ และรับประกันว่าข้อตกลงนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นสัญญาทางสังคมที่มีความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่าย

7) พุทธสันติวิธีในฐานะกรอบความชอบธรรมของกระบวนการไกล่เกลี่ย

หลักอหิงสาของพุทธศาสนาให้ความชอบธรรมแก่ผู้ไกล่เกลี่ยและกระบวนการโดยรวม โดยทำหน้าที่เป็น "ภาษาร่วมทางศีลธรรม" ในขณะที่คุณลักษณะภายนอก เช่น ศีลธรรมและการกระทำที่ดี เสริมสร้างอำนาจทางศีลธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย คุณลักษณะภายในของผู้ไกล่เกลี่ย เช่น สติ ความอดทน และพรหมวิหาร จะสร้างความไว้วางใจให้แก่ฝ่ายต่างๆ เกี่ยวกับความยุติธรรม เมื่อรวมกับกลยุทธ์การแก้ไขความขัดแย้งแบบประนีประนอม จะช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและการบานปลายของความขัดแย้ง นำไปสู่ความพึงพอใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญระยะยาวสองประการสำหรับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่ชุมชนโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลมีข้อจำกัดในด้านสภาพบังคับ ดังนั้นหากมีพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นในอนาคตจะทำให้สภาพบังคับของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาลได้รับการรับรอง ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีอยู่แล้วและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตควรศึกษาหลักการและข้อกำหนดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ครบถ้วนและกำหนดเป็นรูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำหรับหน่วยงานนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักที่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาเชิงเอกสารและเชิงปฏิบัติการ จนได้รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ขึ้น แต่ยังขาดการวิจัยเชิงทดลองและยังขาดความสมบูรณ์ในการเก็บข้อมูลประเมินผลเชิงสถิติที่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและ ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองที่ยาวนานในด้านการฝึกอบรม ดังนั้นในการต่อยอดการวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัย ที่จะต่อยอดงานวิจัยนี้ควรกำหนดประเด็นหัวข้อที่เกี่ยวกับการนำรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยผู้สูงอายุ และปราชญ์ชุมชนพื้นที่โนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์นำไปใช้ปฏิบัติในหัวข้อเฉพาะต่างๆ เช่น หัวข้อ รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทาง โดยผู้สูงอายุ ด้านคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งใช้วิธีการอบรมผู้ไกล่เกลี่ย ติดตามผลการปฏิบัติของ ผู้ไกล่เกลี่ย และเก็บข้อมูลเชิงสถิติ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ กำประทุม. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลนาดี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, 21(3), 127-136.
- ณัฐวุฒิ จินากุล. (2538). *โครงสร้างอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในชนบทไทย: กรณีศึกษา “บ้านตา” อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย].
- ต่อสกุล พุทธพัทธ์. (2562). ระบบอุปถัมภ์ในคดีเห็นแก่เครือข่าย กับประสิทธิผลของการทำหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา [วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย].
- ปิยพจน์ สามัตถิยากร. (2551). *ทัศนะของพนักงานด้านระบบอุปถัมภ์ต่อผลของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- วันชัย วัฒนศัพท์สุวิทย์, เลหาศิริวงศ์, & วงศา ดงดี. (2542). *กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง*. ศิริภัณฑ์ออฟเซต.
- สุรศักดิ์ ศรีสาร, & ยุวรี ผลพันธิน. (2560). การพัฒนารูปแบบการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทโดยชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(1), 1959-1975.
- อริศราวรรณ สมิตี. (2551). *บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติวิธี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น].
- Boulle, L. (2011). *Mediation: Principles, process, practice* (3rd ed.). LexisNexis.
- Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (2011). *Getting to yes: Negotiating agreement without giving in* (3rd ed.). Penguin Books.
- Menkel-Meadow, C. (2016). *Mediation and its applications for good decision-making and dispute resolution: Public lecture on the occasion of the receipt of an honorary doctorate in human sciences*. Cambridge: Intersentia.
- Moore, C. W. (2014). *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict* (4th ed.). Jossey-Bass.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2009). *Dictionary of Buddhism*. MCU Press.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2014). *The concept of Buddhism with new technology* (3rd ed.). Chulalongkorn University Press.